

Veel puudest

Baobab ehk ahvileivapuu kasvab Madagaskaril (seitse liiki), Aafrikas ja Austraalias (kummalgi mandril üks liik). Ladinakeelse nime *Adansonia digitata* sai ta prantsuse loodusteadlase Michel Adansoni järgi, kes nägi seda puud esmakordselt Senegalis 1749. aastal. Pärast seda, kui ahvileivapuust Prantsuse entsüklopeedias kirjutati, said selle kokkupanijad lugejailt ja botaanikult hulga kaebekirju, kus arvati, et Adanson on niisuguse puu ise välja mõelnud. Seepeale otsustati teisest trükist sõna “baobab” välja jätta.

Baobab pole ühegi teise puu moodi ja mõned teadlased liigitavad ta koguni kaktuseliste hulka. Kuigi ahvileivapuu kasvab enamasti kuivades savannides, võib tema tüve läbimõõt ulatuda kuni 30 meetrini. Zimbabwe on üks igivana baobab, mille õõnde mahub korraga 40 inimest. Aafrikalased on nende tüvedesse ehitanud nii poe, bussipeatuse, viljaaida kui koguni vangla.

Baobabi koor on sile ja läikiv. Tüvi on enamasti roosakashall või koguni vasekarva. Baobabil on suured valged õied, mis avanevad ainult öösel. Kurgikujuline vili või “leib” on umbes 30 cm pikk, selle jahu meenutav sisu sisaldab palju vitamiine. Kohalikud valmistavad “jahu” vees leotades karastusjooki, kuid “leiba” saab ka röstida ja kohvi asemel kasutada.

Bušmanite uskumuse kohaselt ei tohi ahvileivapuult toorest vilja võtta – lõvi sööb selle keelu rikkuja ära. Seevastu need, kes joovad baobabikohvi, on kaitstud krokodillide eest.

Lisaks viljadele kasutatakse baobabi koort, mille kiududest valmistatakse köisi, matte, paberit ja kangaid. Ahvileivapuu keedetud lehed on samuti söödavad ja tema õietolmust saab valmistada liimi.

Baobab on äärmuslike kasvutingimustega nii hästi kohastunud, et teda on peaaegu võimatu hävitada. Isegi tules kannatada saanud või loomade poolt vigastatud puud jäävad ellu. Ainus olevus, kes suudab ahvileivapuuga hakkama saada, on näljane elevant.

Ahvileivapuu on ka üks pikemaalisemaid puid sekvoia ja jaapani seedri kõrval. Seni leitud vanim liigi esindaja on 3000 aastat vana. Baobabid kipuvad seestpoolt mädanema ja võivad ühel päeval iseenesest kokku langeda. Bušmanite arvates ahvileivapuu ei kõdune, vaid jumal tõmbab ta oksipidi tavasse tagasi.

Euroopas on baobabid levinud bonsai puudena, kusjuures neid kasvatatakse seemnest.

Baobab – kaktus või puu?

Eebenipuu – klaveriklahvide materjal

Eebenipuuks nimetatakse mitteametlikult tegelikult mitut erinevat troopikas kasvatatavat puuliiki ja ta võib olla must, valge, hall, roheline, pruun, punane või triibuline. Kõigist neist valmistatakse iluasjakesi.

Suurem osa eebenipuid on tänapäeval looduskaitse alla võetud. Kõige haruldasemaks neist peetakse Indoneesias Sulawesi saarel kasvavat Macassari eebenipuud, mida paarsada aastat tagasi kasutati luksusmööbli valmistamiseks. Macassari puit pole täiesti must, vaid pigem triibuline. 17. sajandil hakati Lääne-Euroopas tegema perekonnaportreede eebenipuust raame, kuna ta on äärmiselt vastupidav, ja see on ka üks põhjusi, miks ehtsat eebenipuud tänapäeval nii vähe leidub.

Kõige levinum on praegusel ajal Tseilonil kasvav eebenidiospüür (*Diospyros ebum*), millest tehakse klaveriklahve, küünlajalgu, golfikeppe ja viiulidetaile. Enamasti müüakse eebenipuu pähe hoopis aafrika musta diospüüri (*Dalbergia melanoxylon*), mille pind ei ole tuhm, nagu peab, vaid veidi läbipaistev.

Kõige, kõige, kõige...

Taimeriigis lüüakse rekordeid hoopis kiiremini, kui arvata võiks. Konkurents on nii kõva, et isegi Guinnessi raamatu koostajail on raske kõige vanemat või jämedamat puud välja valida. Kõik alljärgnevad rekordid käesoleva väljaande trükkimineku ajal veel kehtisid.

Maailma kõige pikem puu

Kõige pikem elus puu on sekvoja nimega Stratosphere Giant, mis kasvab Humboldti rahvusparkis Californias. 2002. aasta mõõtmistulemuste kohaselt oli ta 112,6 meetri pikkune. Kõigi aegade kõige pikem puu kasvas ilmselt Austraalias – 1885. aastal leiti seal üles 143 meetri kõrgune eukalüpt.

...pikem puitsild...

asub Jaapanis Shizuoka prefektuuris. 1879. aastast pärinev Horai sild Oi jõel on 897,422 meetrit pikk.

...kiirema kasvuga puu...

on bambus. Mõned liigid sirguvad ühe päevaga üle 90 sentimeetri pikkuseks.

...aeglasema kasvuga puu...

on Kanada harilik elupuu (Thuja occidentalis). Suure järvistu lähedalt leiti puu, mis 155 aasta jooksul oli kasvanud vaid 10,2 cm pikkuseks ja kaalus 17 grammi. Keskmiseks kasvaks aasta kohta teeb see 0,11 grammi.

...rohkem aastarõngaid...

leiti 1963. aastal USAs Nevada osariigis maharaiutud männilt (Pinus longaeva) – Prometheuse nime kandnud puul oli 4867 rõngast. Teine sealsamas kasvav mänd nimega Metuusala on 4793-aastane.

Milline puu ei sobi bonsaiks?

Bonsai on Jaapanist pärit kääbuspuude või -põõsaste kasvatamise kunst. Miniatuurne taim pannakse kasvama potti ja tema kõrgus ulatub 20 sentimeetrist ühe meetrini.

Bonsaid soovitatakse reeglina kasvatada kohalikest liikidest. Meie kliimas peetakse kõige sobivamaks kadakat, vahtrat või mändi. Lehis ei sobi bonsaiks, sest kipub kergesti oksa maha heitma. Kastan ei sobi teisel põhjusel – tema lehed kasvavad kõikidest kavalustest hoolimata nii suureks, et varjavad emapuu ära.

...suurem ümbermõõt...

on Itaalias Etna vulkaani nõlval kasvaval kastanil nimega Saja Hobuse Puu. Enne kui see kastan kolmeks jagunes, oli tema ümbermõõt 57,9 meetrit.

...sügavam juur...

on viigipuul. Lõuna-Aafrika vabariigis Transvaalis kasvab puu, mille juured on tunginud rohkem kui 120 meetri sügavusele.